

GEZIEN, GEHOORD, GELEZEN

Philip Hammond

Framing post-Cold War conflicts. The media and international intervention

Manchester, New York (Manchester University Press) 2007, 245 p., £ 60,-,
ISBN 978 0 7190 7696 1

Volgens het Stockholm International Peace Research Institute vonden in de periode 1990-2001, over de hele wereld, 57 grote gewapende conflicten plaats op 45 verschillende locaties. Kent u ze allemaal? Ik niet. Slechts enkele conflicten – de meest mediagenieke – hebben het gebracht tot wat we welhaast de ‘canon der gewapende conflicten’ kunnen noemen, van het tijdperk van na de Koude Oorlog wel te verstaan. De studie van Philip Hammond vormt daarop geen uitzondering. Als case studies selecteerde Hammond conflicten die inderdaad veel media-aandacht genereerden: Somalië (1992-1994), Bosnië (1992-1995), Rwanda (1994), Kosovo (1999), Afghanistan (2001) en Irak (2003). Maar behalve vanwege de media-aandacht, baseert Hammond zijn selectie ook op de mate waarin politieke belangen een rol speelden en de wijzen waarop het Westen (al dan niet) betrokken raakte. Bij de conflicten in Somalië en Kosovo was sprake van militaire interventie op humanitaire gronden; bij Bosnië en Rwanda werd de internationale gemeenschap juist weer bekritiseerd vanwege haar afzijdige houding; en bij de interventies in Afghanistan en Irak was sprake van twee post-9/11 conflicten. Met deze verdeling beoogde Hammond tevens een comparatieve benadering. Omdat de berichtgeving veelvuldig naar voorgaande conflicten verwees, komen zij in het boek niet volgens die indeling, maar chronologisch aan de orde.

Over de genoemde conflicten verschenen vanuit verschillende perspectieven – oorlogsverslaggeving (Tumber, 2004), persfotografie (Perlmutter, 1998) buitenlands beleid (Seib, 1997, 2002), terrorisme (Zelizer, 2003, 2004) – diverse monografieën en verzamelbundels. Alle zijn door gerenommeerde media- en communicatiewetenschappers geschreven en samengesteld, maar een overzichtsstudie waarin de reacties vanuit de journalistiek op systematische wijze zijn onderzocht, ontbrak nog.

Hammond beoogt met zijn onderzoek te analyseren of en hoe (Britse) persmedia westerse militaire acties presenteerden als rechtvaardig en noodzakelijk. Het legitimeren van interventie of juist non-interventie is na de Koude Oorlog en vooral ook na 9/11 van groot belang geworden en de rol van media daarin is cruciaal. De kosten van militaire missies zijn hoog en de missies zelf vinden vaak plaats in landen die voor velen een hoofdrol spelen in de ver-van-mijn-bed-show. Aangezien publieke opinies zich de laatste decennia en vooral na de komst van internet steeds nadrukkelijker manifesteren, juist ook in de politieke arena, is motivatie van acties waarvan het landsbelang niet direct voor de hand ligt van groot belang – en zijn media daarom cruciaal.

De vooronderstelling daarbij is dat het kader of *frame* waarin conflicten begrepen en verklaard worden de reacties erop beïnvloeden, zonder dat er direct sprake hoeft te zijn van een causaal verband. Tijdens de Koude Oorlog werden conflicten – door politiek, media en publiek – beschouwd als het gevolg van een ideologische strijd tussen communisme en kapitalisme. Bovendien heerste formeel het VN-principe van de soevereine gelijkwaardigheid: interventie van soevereine staten was een illegitieme daad (financiële

en militaire ondersteuning van regimes niet meegerkend...). Dit dominante *frame* zorgde voor een overzichtelijk wereldbeeld waarin het altijd duidelijk was wie vijand of bondgenoot was en welke acties waren geoorloofd. Na de val van de muur kon men niet langer terugvallen op dit hegemonische interpretatiekader en nog steeds heerst er een soort ideologische desoriëntatie. Hammond onderzocht hoe de journalistiek ten aanzien van de genoemde conflicten omging met deze stuurloosheid, welke onderliggende frames journalisten in hun berichtgeving over deze conflicten hanteerden, hoe internationale reacties werden gelegitimeerd en of dit veranderde na 9/11.

Na de Koude Oorlog volgden diverse pogingen om vanuit nieuwe frames de wereld te ordenen en (inter)nationale verhoudingen te verklaren. Het optimistische idee van de 'New World Order' dat George Bush sr. na de Eerste Golfoorlog introduceerde – en dat de Verenigde Staten een leidende en ideologisch superieure rol op het wereldtoneel toebedeelde – was een kort leven beschoren. Samuel Huntington had en heeft met zijn 'clash of civilizations' meer succes, en ook de ideeën van Robert Kaplan vielen bij westerse (Amerikaanse) politieke leiders in vruchtbare bodem. Tegenover het verlichte, beschaafde Westen staan samenlevingen die nog immer zouden worden geregeerd door sentimenten en animositeiten gebaseerd op essentiële etnische verschillen. Het gaat vaak om 'failed states', waar een semi-anarchistische toestand heerst en waar interventie door het Westen uit ethische, humanitaire overwegingen geoorloofd zou zijn. Of juist niet, omdat als etnisch of 'tribaal' geormerkte conflicten onoverbrugbaar zouden zijn en ingrijpen geen zin heeft. Zo worden dergelijke conflicten afgedaan als interne aangelegenheden en wordt non-interventie gemotiveerd. De eenzijdigheid van dit perspectief schuilt in het feit dat daarmee historische en politieke factoren – zoals bijvoorbeeld de rol van het Westen als oud-kolonisator, of lokale politieke belangen – genegeerd worden. Na 9/11 zijn de ideeën van Huntington en Kaplan door de Amerikaanse denktanks ingelijfd in het 'war on terror'-perspectief, waarbij het Westen versus

de islam als de belangrijkste dichotomie geldt. In alle gevallen is de superioriteit van het Westen het uitgangspunt (gebleven).

Zoals dikwijls bij dergelijk gecompliceerd onderzoek, valt een simpele, eensluidende conclusie niet te trekken. Wel heeft Hammond duidelijk gemaakt dat de worsteling van journalisten en politici rond de *framing* van bepaalde conflicten nog steeds gaande is. De relatie tussen beide is symbiotisch te noemen, in sommige gevallen volgt de politiek de pers (Kosovo), maar in de meeste gevallen liet de pers zich leiden door de politiek. In zulke gevallen is dan voor alternatieve *counter frames* geen ruimte. Daarmee heeft de Britse pers dus veelvuldig de acties van de Britse politiek helpen motiveren.

Hammonds studie blinkt uit in overzichtelijkheid en biedt een grote mate van helderheid in zijn theoretische onderbouwing, samenstelling van de historische kaders, vraagstelling, onderzoeksmethode en analyse. Hoewel de materie complex is, maakt de systematische wijze waarop de diverse casestudies zijn uitgewerkt het boek uitermate geschikt voor gebruik in het wetenschappelijk onderwijs.

Bernadette Kester